

tenként még öt forint bírságot kellett fizetni. Ha még a hálószemek is szabálytalanok voltak, ez külön, erre megállapított büntetés kirovásával járt, amely jelentős összeg volt. A sűrű hálóval halászóra tíz-huszonöt forint, ismételt elkövetés esetén huszonöt-ötven forint büntetés várt.

A kapitányi hivatal minden szabálytalanságot igyekezett felderíteni, a hatósági végzések pedig kivétel nélkül meghozták elmarasztaló ítéletüket. Fellebbezni ugyan lehetett, de azt csak birtokon kívül tehetette a halász. Felmentésre nem számíthatott. Bármilyen okból vetették ki a pénzbírságot, az a szegényalap pénztárát gyarapította. Minden forint ide került.

A rendelet kérlelhetetlen szigorú honosított meg Komáromban. Azonban ahol kellett, belátó volt. Így például az 1874 májusában jóváhagyott szabályzat hálóra vonatkozó részét csak egy év múlva kérték számon a hatóságok. A nagy értékű eszközök lecserélése, hitelesítése időt igényelt mindenkitől.

Elérte a város vezetése azt a célját, hogy az évszázadok óta híres komáromi halászok változatlan tekintélyt vívjanak ki a Duna partján.

Dr. Alföldi Kálmán

Szerepi Kelemen István emlékezete¹

Az emberiség jelene és jövője a múltban gyökerezik, s általa meghatározott. Különösen igaz ez a közhelynek hangzó kijelentés a Szerepi előnevet viselő Kelemen család esetében. Múltjuk ismertetése során feltárul az egymás nyomdokaiba lépő nemzedékek tagjainak fáradhatatlan közéletisége, amelyet az államigazgatás és a gazdálkodás terén fejtettek ki.

A régi nemesi család Erdélyből származott. A források Bihar vármegyében először Kelemen Péterre és fiára, Andrásra utalnak, akik a Szerepi ág helyi le származottaiként 1746-ban kapták meg a nemeslevelet. A Reszeghy hagyatékából kiderül, hogy Kelemen Péter 1753-ban Szöllösön lakott. A Borovszky-féle vármegyetörténet pedig negyven évig a köz szolgálatában álló szolgabíróként emlékezik meg a címszerzőről. A család első, mai szóhasználatával élve köztisztviselői szolgálatvállalása itt fedezhető fel.

A Szerepi előnevet felvett Kelemen család 1767-ben Mária Teréziától adományként nyerte el az árvizes és mocsaras Sárréten fekvő szerepi birtokot. Osváth Pál a Sárrét neves ismerője, mint a „víz miatt nagyrészen hasznavehetetlen” földről ír. Nyilván arra utalt, amire Fényes Elek 1851-ben, Szerep „gazdag kaszáloit a Berettyó árja rongálja”. A család másik nagy kihívása tehát az ártéri birtoklásból következett, vagyis a vízszabályozás és az ármentesítés embert próbáló nehézsége.

A szerepi birtokbavételt követően két Kelemen végzett köztisztviselői munkát. Először István Bihar vármegye adószedőjéből vált főszolgabíróvá, majd később János, aki az 1840-es években személynöki ítélmester, majd rövid ideig a királyi tábla felosztatásáig alországbíró.

A század elején még egyéni kezdeményezésekről tudunk az árvízvédelem terén. Kelemen János megyei támogatással, de saját költségén próbálkozott az 1820-as 1830-as évek idején csatornát építeni a szerepi határon, hogy a Berettyó szivárgása elvezethető legyen.

Az árvízvédelem terén azonban az igazi változást 1853-ban a Körös-Berettyó Szabályozási Társulat megalakulása jelentette, amely közös neve volt négy, ivánfenéki, hosszúfoki, alsó berettyói és alsó fehér körösi különálló társulatnak. Három évvel később a nyári szeghalmi köz-

¹ Elhangzott 2002. augusztus 18-án a Hajdú-Bihar megyei Szerep község falunapján, Kelemen István emlékoszlopának avatónépségén. (Szerk.)

gyűlésen már Kelemen János is ott volt, mint érdekelt ártéri birtokos. Később a Berettyót szabályozó társulat 1874 eleji nagyváradi közgyűlésén jelentette be a fia, Kelemen Sándor társulati elnök, hogy apja folyó év január 7-én elhunyt. Az ünnepi ülés „az úton vél maradandó emléket emelni, hogy jegyzőkönyvbe igatja, miszerint a Berettyó szab. társulat az elhunytban egy munkás, a kezdeményezés [nehézségeinek] leküzdésében emyedetlen, és mindenkoron áldozatkész tagját veszette el”.

A családból feltétlenül említést érdemel Mihály, aki az 1848–1849-es forradalom és szabadságharcban honvéddhadnagyként szolgált és a szenttamási csatában a 3. zászlóalj katonájaként könnyű sebet kapott. Mihály gazdálkodóként tevékenykedett, majd halála után, még 1900-ban is özvegye a tulajdonosa a dancsházi 104 kataszteri hold nagyságú birtoknak. A szerepi családi birtok ekkor már gróf Komis Károly tulajdonában volt azzal a kastéllyal együtt, amelyet még Kelemen János építtetett. Mindehhez a gróf örökösödési egyezség útján jutott, ugyanis felesége Haller Anna és Kelemen János felesége testvérek voltak.

Kelemen János fia, Albert az 1850-es években segédszolgabíró, majd a bárándi választókerület országgyűlési képviselője, aki a társaság alsó osztályának kormányzó választmányi tagjaként tevékenykedett. Halálát a Berettyó és Érszabályozási Debreceni Társulat 1867. december 10-i ülésén jelentették be. Ugyanezen a debreceni ülésen helyére testvérét Sándort nevezték ki. A következő év közgyűlésén vált külön az Ér társulat, illetve akkor határozták el székhelyük Debrecenből Nagyváradra helyezését. Kelemen Sándort 1869-ben választották meg a Berettyó szabályozási társulat elnökének, aki nagyon határozottan intézkedett a társulat Nagyváradra költöztetésében. Elnökként tevékenyen részt vett a Körös-Berettyóvízgyi központi igazgató választmány 1870. évi megalakításában, mert nyilvánvaló volt számára, hogy az állami költségvetés támogatása és a különböző társulatok árszabályozó munkájának összehangolása nélkül nem lehet eredményeket elérni. Egyesítette a Berettyó Szabályozó Társulat alsó és felső osztályát, amely a Farnos községtől lefelé Turtóg, vagyis a bánrévi pusztáig osztotta ketté az érdekeltséget. Kelemen Sándor hatékonyan intézkedett, hogy kölcsönt szerezzen a társulat részére. Az eredmény nem maradt el, hiszen 1874-ben sikerült a nagy sárréti és törvénygáti védpartok mindkét oldalának a kiépítése és az által 100 ezer holdon felüli ártér mentesítése a vízáradásoktól. A társulat közgyűlése az 1876. január 8-án elhunyt Szerepi Kelemen Sándor elismerését jegyzőkönyvileg örökítette meg: „... az elhunytban, a (társulat) érdekeit helyes odaadással felkaroló kitarás és munkásságában kitűnő elnökét veszette el.”

Amikor az 1880-as években K. Nagy Sándor erre járt, a Bihar-ország című könyvében tapasztalatait így összegezte: „Ma már nem egy ölnyi széles, buja nádassal szegélyezett keskeny töltésen lehet bejutni Szerepre, mint a Berettyó szabályozása előtt, midőn a falu még sziget gyanánt lebegett a roppant nádasok között, s az egész megyében a legvizesebb hely volt; az 1850-es évek óta nagyon sokat hátsodott ez a vidék, nagyon sok gazdagon termő szántó-föld emelkedett ki a mocsarakból...”

A Kelemen család leszármazottai folytatták elődeik munkáját. József az 1900-as évek elején a dancsházi birtok után, mint ártéri gazda szavazati joggal rendelkező tagja a Berettyó árszabályozó és ármentesítő társulatnak. Kelemen József mégis 1903. július 1-től, mint a szalárdi járás főszolgabírója szerzett érdemeket. 1919-ben a család a román kitelepítés miatt dancsházi birtokára költözött.

Fia, István 1905. augusztus 7-én született Szalárdon. Nyíregyházán a gimnáziumi érettségi megszerzése után, az 1923/1924. tanévben folytatta tanulmányait Debrecenben a pallagi Gazdasági Akadémián. Az oklevelet 1928-ban kapta meg.

Okleveles gazdaként a legkülönbözőbb gazdaságokban végzett termelésirányító, később gazdaság-felügyelői feladatokat, járási és minisztériumi szinten. Nyilvánvalóan örökölte és munkájában hasznosította az elődök szemléletét éppúgy, mint a nemzedékről nemzedékre hagyományozódó szakmai ismereteket. Munkájának eredményességét számtalan miniszteri elismerés és a „Mezőgazdaság Kiváló Dolgozója” kitüntetés igazolta, amit főagronómusként a balatonnagybereki területek termővé tételéért adományozták részére.

A levéltári kutatásokból is kiderül, hogy a család tagjai sokat tettek a magyar agrárgazdálkodás fejlesztéséért, mégis úgy gondolom, hogy helyesen döntött Szerep lakossága és vezetése, amikor Kelemen Istvánról külön is megemlékezik, hiszen szervezőkészségén túl a modern agrártudományi ismereteit is felhasználta, s ezzel példát mutatott a jövőre nemzedékek számára.

Dr. Ölveti Gábor